

Сідаш Наталія

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу,

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,

м. Київ, Україна

sidash@snu.edu.ua

**ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ
ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ, НАУКИ І БІЗНЕСУ:
АКСІОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ
XXI СТОЛІТТЯ**

***Анотація.** Здійснено аналіз аксіоцентричної парадигми формування духовно-культурних цінностей як концептуального ядра сталого розвитку в триєдиній системі «освіта – наука – бізнес». Обґрунтовується теза про те, що у XXI столітті традиційні економіко-технологічні моделі сталого розвитку вичерпали свій потенціал без фундаментального духовного виміру, який забезпечує суб'єктну відповідальність, етичну регуляцію та культурну легітимність трансформаційних процесів. Стверджується, що формування сталих інституційних моделей можливе лише за умови аксіоцентричної інтеграції освітніх підходів, наукової доброчесності та бізнес-етики у взаємодії з традиційними духовними системами (включаючи універсально-гуманістичні та релігійні джерела). Розглянуто взаємозв'язки між духовним капіталом, екологічною свідомістю та суспільною стійкістю на основі аналізу емпіричних досліджень, які доводять пріоритетність духовного компонента у забезпеченні довготривалих результатів соціального розвитку. Запропонована синергетична модель триєдності (освіта – наука – бізнес) функціонує як цілісний аксіоцентричний механізм формування соціально відповідальної*

особистості, здатної не лише до професійної реалізації, але й до екзистенційної відповідальності за майбутнє людства та планети.

Ключові слова: духовно-культурні цінності; сталий розвиток; аксіоцентрична парадигма; освіта для сталого розвитку; духовний капітал

Annotation. *The article analyses the axiocentric paradigm of formation of spiritual and cultural values as the conceptual core of sustainable development in the triune system of «education - science – business». The author substantiates the thesis that in the twenty-first century, traditional economic and technological models of sustainable development have exhausted their potential without a fundamental spiritual dimension that ensures subjective responsibility, ethical regulation and cultural legitimacy of transformation processes. It is argued that the formation of sustainable institutional models is possible only with the axiocentric integration of educational approaches, scientific integrity and business ethics in interaction with traditional spiritual systems (including universal humanistic and religious sources). The article considers the interrelationships between spiritual capital, environmental awareness and social sustainability based on the analysis of empirical studies that prove the priority of the spiritual component in ensuring long-term results of social development. The proposed synergistic model of the triunity (education - science - business) functions as a holistic axiocentric mechanism for the formation of a socially responsible personality capable not only of professional fulfilment but also of existential responsibility for the future of humanity and the planet.*

Key words: *spiritual and cultural values; sustainable development; axiocentric paradigm; education for sustainable development; spiritual capital*

Вступ. У сучасних умовах глобальних криз: екологічних, соціальних, духовно-моральних, концепція сталого розвитку набуває нового, багатовимірного змісту, виходячи за межі технократичних та економічних парадигм. Сучасна науково-освітня спільнота дедалі частіше наголошує на необхідності інтеграції духовно-культурного компонента як основи ефективної реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР). Відтак постає нагальна потреба у

глибокій трансформації освітніх, управлінських і бізнес-моделей, що враховують не лише зовнішні показники сталості, а й внутрішню ціннісну архітектуру особистості.

Проблематика інтеграції духовно-культурного виміру в контексті сталого розвитку дедалі активніше осмислюється у сучасному науковому дискурсі. Низка дослідників вказує на обмеженість домінуючих економіко-технократичних моделей, які ігнорують суб'єктну етичну відповідальність, смислову мотивацію та духовну автономію особистості. Особливої актуальності набуває питання формування ціннісного світогляду фахівця як ключової умови ефективної реалізації трансформаційних процесів у сферах освіти, науки й бізнесу.

Водночас, сучасні теоретичні розробки ще не пропонують цілісної методологічної моделі, яка б синтезувала аксіологічний, педагогічний, управлінський і соціокультурний компоненти в єдину систему. Це зумовлює потребу у міждисциплінарному дослідженні, яке б обґрунтувало аксіоцентричний підхід до сталого розвитку як стратегічну рамку для формування нової якості суспільних інститутів.

Мета статті – здійснити міждисциплінарний аналіз ролі духовного виміру в реалізації концепції сталого розвитку через призму сучасних освітніх, наукових та бізнес-моделей; обґрунтувати необхідність інтеграції ціннісно-гуманістичних та етико-духовних підходів у формування особистісної, інституційної та соціальної стійкості; запропонувати модель синергії освіти, науки й бізнесу як основи для системної трансформації суспільства у відповідності до Цілей сталого розвитку.

Результати дослідження (виклад основного матеріалу). Цінності в контексті сталого розвитку мають не лише функціональний, а й світоглядний характер. У тексті резолюції сталого розвитку [9] наголошено на необхідності досягнення гармонії між трьома основними вимірами сталого розвитку: економічним, соціальним і екологічним. Проте духовно-культурний вимір – є

метафізичним підґрунтям, який визначає способи мислення, дії й міжлюдську взаємодію.

Декларація підкреслює значення взаємоповаги, міжкультурного діалогу, толерантності та спільної відповідальності, що відсилає до ціннісної основи сталого розвитку, який передбачає не просто набуття знань, а виховання глобального громадянства, культури миру, поваги до культурного розмаїття. Адже цінності слугують не лише засобом соціалізації, а й рушієм трансформаційних змін. Наука, у резолюції, розглядається не лише як інструмент технологічного прогресу, а як механізм служіння людині й природі. Відповідальне наукове дослідження неможливе без засвоєння цінностей доброчесності, правдивості, відкритості та суспільної відповідальності. У розділі щодо партнерств та економічного зростання, бізнес подається не лише як рушій ВВП, а як активний носій соціальної відповідальності, який повинен діяти у межах принципів сталого виробництва, екологічного мислення і справедливості. У контексті 2030 Agenda [9] цінності стають медіатором між антропоцентричними й екоцентричними підходами: людина як суб'єкт трансформацій, але у співбутті з природою. Сталість мислення є визначальною передумовою для сталості дій.

Аналіз сучасних моделей освіти для сталого розвитку вказує на принципову трансформацію педагогічної парадигми – від інструментально-інформативного підходу до аксіоцентричної освітньої моделі, що ґрунтується на внутрішньо вмотивованому засвоєнні духовно-культурних смислів. Репрезентативним прикладом такої трансформації є концепція Values-Based Education for Sustainable Development, запропонована Р. Хуан, А. Пагано та А. Маренго [3], яка методологічно інтегрує педагогічні, етичні та антропологічні засади духовного виховання. Данна модель пропонує комплексний підхід до формування етичного інтелекту як ядра особистісної цілісності та чинника реалізації сталого розвитку. Через впровадження структурних елементів, таких як ціннісно орієнтоване лідерство, моральна атмосфера освітнього простору. Данна модель перетворює заклад освіти на

аксіоцентричне середовище, де духовні цінності не лише транслуються, а й інтеріоризуються. Особливої уваги заслуговує висновок авторів про те, що сталий розвиток не може бути реалізований без наявності внутрішньої духовної платформи у суб'єкта, як студента, так і управлінця чи науковця. Саме етико-гуманістичне наповнення освітнього процесу створює основу для формування соціально відповідальної, культурно вкоріненої та морально автономної особистості, здатної до ефективної інтеграції у сферу науки й бізнесу.

Дослідження вчених щодо інтегрального впливу освітнього рівня, духовних переконань та медіаекспозиції на формування екологічної обізнаності та ціннісних настанов переконливо доводить, що духовні переконання (як релігійні, так і універсально-гуманістичні) є провідним чинником формування екологічної відповідальності, значно переважаючи за впливом як рівень освіти, так і інформаційну насиченість [8]. Вчені не редукують духовність до релігійної ідентичності, а трактують її як глибинну внутрішню установку, що включає відповідальність, емпатію, моральну автономію та екзистенційну рефлексію. Такий підхід корелює з ідеєю формування духовно-культурної ідентичності, що є необхідною передумовою стійкого розвитку як у сфері освіти, так і в галузях науки та бізнесу. Сталий розвиток, у цьому контексті, розглядається не як суто економічна або екологічна стратегія, а як етико-гуманітарна парадигма, що потребує цілісної інтеграції духовного начала у всі сфери життєдіяльності..

Автори Дж. Стед, та В. Стед [7]. обґрунтовують тезу про те, що сталий розвиток не може бути ефективно реалізованим у відриві від глибинних цінностей, які визнають сакральність людини і природи. Ці цінності пронизують етичні кодекси організацій, визначають пріоритети управлінських рішень і формують культуру взаємної поваги, служіння і відповідальності. Саме такий рівень розуміння дозволяє говорити про «інтелектуалізацію духовності», де інструментами розвитку виступають духовний інтелект, духовний капітал, спільне бачення та сакралізована корпоративна культура. а системною умовою переходу до сталого розвитку освіти, науки і бізнесу. Їх формування, культивування та імплементація повинні стати стратегічним

пріоритетом державної політики, академічних реформ і корпоративної відповідальності.

Згідно з аналізом, що представлено в дослідженні А. Гедлунд-де Вітт [2], інтеграція духовного компоненту є ключовою для подолання утилітаризму у прийнятті рішень, вузької раціоналізації наукового пізнання та інструменталізації освіти. Сучасна духовність розглядається як чинник формування екологічної етики, критичного мислення, культури сталого споживання та моральної відповідальності бізнесу. Сталий розвиток у такому підході постає не як технократичний інструмент, а як форма культурної еволюції людства. Таким чином, формування духовно-культурних цінностей розглядається не як допоміжна умова, а як системна основа, без якої неможливо забезпечити глибоку, довготривалу і гармонійну трансформацію освіти, науки і бізнесу у відповідності до цілей сталого розвитку.

Системний взаємозв'язок між духовністю та цілями сталого розвитку, а саме, між якісною освітою та відповідальним споживанням наводиться у дослідженні М. Шах [6]. Автор доводить, що ігнорування духовного виміру в розробці політик сталості зменшує ефективність соціальних трансформацій. Дослідник аналізує міжрелігійний потенціал духовних практик як джерело екологічної відповідальності та етичної мобілізації громад. Вчений стверджує, що давні духовні практики можуть інформувати сучасні системи прийняття рішень, освіти, етику управління і сталу економіку.

Т. Легран [4] вводить концепцію «політики буття», у якій духовність розглядається як центр нового соціального контракту між людиною, природою та інституціями. Представлена автором інтегральна модель поєднує наукове знання, етику, внутрішню трансформацію і соціальну стійкість. Дослідник демонструє на прикладі транснаціональних компаній, як духовні принципи (служіння, щирість, відповідальність) інтегруються у корпоративні моделі, що орієнтовані на досягнення ЦСР.

Вчені також слушно підкреслюють ризик абсолютизації екологічних цінностей за відсутності їх ефективного синтезу з соціальними та

економічними цінностями, що обмежує потенціал міждисциплінарної інтеграції, вказуючи на дефіцит уваги до потреб самих педагогів, а також до відсутності чітко окреслених методолого-ціннісних принципів, які б інтегрували екологічний і гуманістичний виміри у єдину освітню парадигму [1; 5]. Адже на периферії залишаються критично важливі проблеми трансформації самого соціуму, соціальних відносин, культури, комунікативних практик та емоційно-ціннісних аспектів міжособистісної взаємодії.

У цьому контексті аксіоцентричний підхід до підготовки фахівців ХХІ століття виступає концептуальною основою для формування нового типу ціннісно-когнітивних характеристик педагогів, які мають бути здатними забезпечувати не лише знанняву, а й аксіологічну трансляцію ідей сталого розвитку. Освітня модель, орієнтована на людину як центральний суб'єкт сталого розвитку, передбачає переорієнтацію освітніх цілей на процеси соціалізації та гуманізації суспільства з обов'язковим урахуванням екологічних обмежень. Зокрема, акцент робиться на розвитку соціального, емоційного, комунікативного та практичного інтелекту як ключових індикаторів особистісної зрілості та професійної спроможності педагогів у добу антропоцентричних викликів.

На основі проаналізованих досліджень можна запропонувати модель триєдності сфер впливу, де духовні спроможності забезпечують системну синергію: освіта формує особистісну ідентичність і духовний світогляд; наука визначає методологію відповідального пізнання і впровадження знань; бізнес втілює духовно-культурні цінності через моделі економічної поведінки. Саме ця модель є ідейною основою для формування ціннісно-гуманістичної архітекτονіки сталого розвитку, де економічна, соціальна та екологічна компоненти отримують цілісне і смислове завершення в духовному вимірі.

Висновки. Аналіз сучасних моделей освіти, наукового пізнання та економічного управління у контексті сталого розвитку переконливо демонструє: без інтеграції духовного виміру жодна стратегія трансформації не може бути системною, глибокою та довготривалою. Духовність у широкому

значенні цього поняття постає не лише як етичне чи релігійне підґрунтя, а як структуроутворюючий елемент особистісної, інституційної та цивілізаційної ідентичності. Представлена в статті модель триєдності сфер (освіта – наука – бізнес) показує, що лише в умовах ціннісної синергії цих систем можливо забезпечити справжню сталу еволюцію суспільства.

Запропоновані концепції свідчать про формування нової педагогічної та управлінської парадигми, в центрі якої перебуває духовно зріла, морально автономна та соціально відповідальна особистість. Сталий розвиток у такому підході не редукується до набору цілей або технічних індикаторів, а постає як культурно-цивілізаційний проект, що вимагає інтеграції сакрального, етичного та смислового вимірів у всі аспекти життя. Таким чином, формування духовного капіталу, розвиток етичного інтелекту, культивування морально орієнтованої освітньої та корпоративної культури – це не вторинні завдання, а системні імперативи для досягнення цілісного і гармонійного сталого розвитку у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Galtseva, T., Svitich, S., Kutsiy, A., Savchenko, V., & Strukova, T. (2020). Education for sustainable development in the value system of teachers. *European Journal of Sustainable Development*, 9(4), 147–160. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n4p147>
2. Hedlund-de Witt, A. (2011). The rising culture and worldview of contemporary spirituality: A sociological study of potentials and pitfalls for sustainable development. *Ecological Economics*, 70(6), 1057–1065. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2011.01.020>
3. Huang, R. X., Pagano, A., & Marengo, A. (2024). Values-Based Education for Sustainable Development (VbESD): Introducing a Pedagogical Framework for Education for Sustainable Development (ESD) Using a Values-Based Education (VbE) Approach. *Sustainability*, 16(9), 3562. <https://doi.org/10.3390/su16093562>

4. Legrand, T. (2023). Politics of being: Harnessing spirituality and science for a new development paradigm. In N. Singh & D. Bhatnagar (Eds.), *Applied Spirituality and Sustainable Development Policy* (pp. 41–69). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-83753-380-020231003>
5. Luetz, J. M., & Nunn, P. D. (2023). Spirituality and sustainable development: An entangled and neglected relationship. *Sustainability Science*, 18, 2035–2042. <https://doi.org/10.1007/s11625-023-01347-8>
6. Shah, M. (2023). Policy and practice informed by the ancient science of spirituality. In N. Singh & D. Bhatnagar (Eds.), *Applied Spirituality and Sustainable Development Policy* (pp. 11–40). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-83753-380-020231002>
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/978-1-83753-380-020231002/full/html?skipTracking=true>.
7. Stead, J. G., & Stead, W. E. (2014). Building spiritual capabilities to sustain sustainability-based competitive advantages. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 11(2), 143–158. <https://doi.org/10.1080/14766086.2013.832359>
8. Syamsiah, Jamaluddin, A. B., & Pratiwi, A. C. (2024). Exploring the impact of educational background, spiritual beliefs, and media exposure on environmental knowledge and attitudes. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 20(11), em2537. <https://doi.org/10.29333/ejmste/15644>
9. United Nations General Assembly. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development (A/RES/70/1). URL: <https://undocs.org/en/A/RES/70/1> (дата звернення: 10.05.202).